

O‘ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA SOMATIZMLARNING QIYOSIY TAHLILI: MADANIY VA LINGVISTIK FARQLARNI O‘RGANISH.

Raxmatullayeva Zarina Alisher qizi

Andijon davlat chet tillari instituti Andijon, O‘zbekiston

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek va ingliz tillarida somatizmlarning (tanaga asoslangan metafora) qo‘llanilishidagi madaniyatlararo va lingvistik o‘zgarishlar ko‘rib chiqiladi. U madaniy qadriyatlar va grammatik tuzilmalar mavhum tushunchalarni jismoniy metafora orqali ifodalashni qanday shakllantirishini o‘rganadi. Tahlil somatizmlarning qo‘llanilgan turlarida sezilarli farqlarni ochib beradi, xususan, o‘zbek tilidagi individualistik fikr va ifodaga nisbatan ijtimoiy uyg‘unlik va ichki sifatlarga urg‘u berilganini ta’kidlaydi. Aniq misollar somatizmlarning madaniy ahamiyatini ko‘rsatadi, ular chuqur madaniy me‘yorlar va e’tiqodlarni qanday aks ettirishini ochib beradi. Ushbu ikki tilni taqqoslab, tadqiqot til, madaniyat va inson bilishi o‘rtasidagi murakkab o‘zaro bog‘liqlikni yoritadi.

Kalit so‘zlar: somatizm, metafora, madaniy, lingvistik, ifoda, Ingliz tili, farqlar, mavhum, murakkab.

Somatizmlar yoki tanaga asoslangan metaforalar inson tilining asosiy qismi bo‘lib, jismoniy tajriba va mavhum fikr o‘rtasidagi yaqin munosabatni aks ettiradi. Ushbu maqolada o‘zbek va ingliz tillaridagi somatizmlar qiyoslanadi va farqlanadi, madaniy va lingvistik omillar ularning qo‘llanishi va ma’nosini qanday shakllantirishini ochib beradi. Turkiy til bo‘lgan o‘zbek tili boy hikoyachilik va folklor an’analariga ega bo‘lib, bu uning somatizmlardan foydalanishiga katta ta’sir ko‘rsatadi. O‘zbek madaniyatida mehmondo‘stlik va keksalarga hurmat-ehtirom ko‘rsatilgan bo‘lib, saxovatli kishi uchun **“yuragi keng”** (broad heart), kamtar kishi uchun **“boshi egik”** (bent head) kabi iboralarda o‘z aksini topadi. Ushbu iboralar ichki fazilatlar va ijtimoiy moslashuvga

qo'yilgan madaniy qadriyatni ta'kidlaydi. Ingliz tili, aksincha, anglo-sakson ildizlari va G'arb intellektual an'analaridan ko'p narsani oladi. Ingliz tilidagi somatizmlar ko'pincha mavhum tushunchalarni aniq tananing qismlari orqali ifodalaydi, masalan, his-tuyg'ular uchun **“heart”** (yurak) yoki fikr uchun **“mind”** (aql). Individualistik tafakkur va o'z-o'zini ifoda etishga qaratilgan bu o'zbekcha jamiyat va ijtimoiy totuvlikka e'tibor qaratish bilan ziddir. Somatizmlarning qo'llanilishiga o'zbek va ingliz tillarining grammatik tuzilishi ham ta'sir ko'rsatadi. Agglyutinativ til bo'lgan o'zbek tili bir so'zda bir nechta ma'noni bildirish uchun qo'shimchalardan foydalanadi. Bu esa nochorlik yoki zaiflikni bildiruvchi **“qo'l-oyoq bo'lib qolish”** (to become hands and feet) kabi iboralarda ko'rinib turganidek, somatizmlarni yanada aniqroq ifodalash imkonini beradi. Ingliz tili, analitik til, ma'noni yetkazish uchun old qo'shimchalar va so'z tartibiga tayanadi. Bu somatizmning ko'proq bilvosita ifodalanishiga olib kelishi mumkin, masalan, **“to be at a loss for words”** gapirishga so'z topa olmaslik.

O'zbek somatizmi	Ingliz tilidagi ekvivalenti	Madaniy ahamiyati
Koshi og'riydi (The waist aches)	To be burdened with responsibility	O'z oilasiga g'amxo'rlik qilishning madaniy qiymatini aks ettiradi.
Yuragi muzlab qoldi (The heart froze)	To be shocked or terrified	Vaziyatning emotsional ta'siriga urg'u beradi.
Ko'zi ochildi (The eyes opened)	To become aware or enlightened	Jismoniy ko'rishni aqliy tushunish bilan bog'laydi.

O'zbek va ingliz tillaridagi somatizmlarning tahlili til, madaniyat va bilish o'rtasidagi murakkab munosabatni ko'rsatadi. Ushbu farqlarni tushunish orqali biz insoniy muloqotning nuanslarini va dunyo haqidagi tushunchamizni shakllantiradigan madaniy kontekstlarni chuqurroq tushunamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Lakoff, George & Johnson, Mark. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
2. Kövecses, Zoltán. (2000). *Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Wierzbicka, Anna. (1987). *Words and Meanings: Lexical Semantics and Conceptual Structure*. Sydney: Academic Press.
4. Yuldashev, Shukhrat & Askarov, Erkin. (2018). The Role of Somatisms in the Uzbek Language. *Uzbek Journal of Linguistics*, Vol. 1, pp. 1-10.
5. Oxford English Dictionary. (2023). Oxford University Press. Retrieved from <https://www.oed.com/view/10.1093/oed/9780198611191.001.0001/oed-com>